

ЗОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.В.Порудєєва, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Аналізуються зональні особливості використання земель з метою виявлення додаткових резервів підвищення ефективності фермерських господарств.

Постановка проблеми. Землі фермерських господарств територіально розміщені в різних ґрунтово-кліматичних умовах, які є контрастними не тільки на міжрегіональному рівні, а й в межах окремих адміністративних областей. Це зумовлює потребу вивчення даного фактору в підвищенні ефективності використання земель – головного засобу виробництва.

Аналіз публікацій. Найбільш повно питання економіки землекористування на загальнодержавному рівні висвітлено в працях В.Я.Месель-Веселяка, П.Т.Саблука, А.М.Третяка та ін. На регіональному рівні ці питання досліджують 19 наукових установ УААН [1]. Так, І.Д. Примака та ін. [3] визначають, що від природно-кліматичних умов залежать виробничі напрями фермерських господарств адміністративних областей і зон України. В той же час, в межах регіону, як правило, об'єктами досліджень є окремі господарства або адміністративні райони і мало приділяється уваги агрокліматичним зонам.

Мета і методика досліджень. Мета досліджень – аналіз показників ефективності землекористування по агрокліматичним районам Миколаївської області для подальшого їх використання у моделюванні стратегічних виробничих напрямів планування та розвитку фермерських господарств.

Вихідними даними були чотирирічні матеріали Головного управління статистики у Миколаївській області по всім фермерським господарствам [4]. Основний метод досліджень – порівняльне групування на основі агрокліматичного районування області [2], згідно з яким виділено такі агрокліматичні

райони: I) північний – теплий, помірно посушливий; II) центральний – дуже теплий, посушливий; III) південний – помірно жаркий, дуже посушливий. Середньорічна кількість фермерських господарств по переліченим групам становила **1947, 1256 і 1310**, відповідно.

Для оцінки достовірності різниці в показниках між групами використано метод дисперсійного аналізу (рік як повторність) з визначенням показника найменшої істотної різниці (НР05).

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження вказують на те, що існують певні відмінності між агрокліматичними районами в розподілі земельних угідь фермерських господарств (табл. 1). Так, загальна площа сільськогосподарських угідь та їх площа в розрахунку на одне господарство має тенденцію до зниження з північних до південних районів. Однак варто звернути увагу й на те, що в розрахунку площ угідь на одного працівника малоземелля стає характерною рисою не тільки для південного, а й північного агрокліматичного району.

Таблиця 1

Розподіл земельного фонду фермерських господарств агрокліматичних районів Миколаївської області за 2003-2006 рр., га

Агро-кліматичний район	Розподіл угідь	Сільськогосподарські угіддя		
		всього	у тому числі	
			рілля	в оренді
Північний	вся площа	137238	135367	87752
	на одне господарство	70,5	69,5	45,1
	на одного працівника	34,1	33,7	21,8
Центральний	вся площа	75492	74013	49492
	на одне господарство	60,1	58,9	39,4
	на одного працівника	42,3	41,5	27,7
Південний	вся площа	56472	54984	25751
	на одне господарство	43,1	42,0	19,7
	на одного працівника	26,2	25,5	11,9

Необхідність і можливості збільшення розмірів землекористування спонукає господарства всіх районів брати землю

в оренду. Найбільший процент орендованої землі має місце в північному і центральному агрокліматичному районі (64,0-65,5%), найменший – в південному (45,7%).

Характерною рисою для господарств всіх агрокліматичних районів є висока розораність сільськогосподарських угідь, яка становить 97,4-98,6%, що не відповідає екологічно безпечним нормам. Тому важливе значення набуває характер використання ріллі, що відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Структура використання ріллі фермерськими господарствами агрокліматичних районів Миколаївської області за 2003-2006 рр.

Категорії посівів, культури	Агрокліматичний район					
	північний		центральный		південний	
	в% до площі ріллі	в% до посівної площі	в% до площі ріллі	в% до посівної площі	в% до площі ріллі	в% до посівної площі
Вся посівна площа	81,5	100,0	75,2	100,0	76,1	100,0
Зернові та зернобобові	45,0	55,2	43,0	57,2	47,4	62,3
Технічні всього: у тому числі соняшник	35,0	42,9	30,9	41,1	24,0	31,5
Картопля і овоче-баштанні	0,3	0,4	0,3	0,4	2,3	3,0
Кормові	1,2	1,5	1,0	1,3	2,5	3,3

Враховуючи існуючі рекомендації щодо структури використання ріллі [2], в сівозмінах доцільно під посіви відводити 90-95% площ в північному агрокліматичному районі, 85-90% – центральному і 80-85% – південному. Інша частина ріллі відводиться під чисті пари. Фактично отримані дані свідчать, що рілля під посіви використовується недостатньо, особливо в центральному агрокліматичному районі, а з урахуванням можливостей зрошення – також і у південному.

Аналіз структури посівних площ свідчить, що головним напрямком спеціалізації більшості фермерських господарств є вирощування зернових та технічних культур, в основному

соняшнику. Більш високий рівень посівів овочевих і кормових культур характерний для південних господарств, що обумовлено наявністю зрошуваних земель і близькістю обласного центра. В цілому ж рівень посівних площ кормових культур такий, що не дозволяє забезпечити посіви зернових кращими попередниками і здійснювати екологічно-безпечне використання ріллі.

Надмірне використання соняшнику в структурі посівних площ характерно для всіх агрокліматичних районів, але більшою мірою для центрального та північного. Термін повернення соняшнику на попереднє місце скоротився до трьох-чотирьох років, порівняно з рекомендованим – сім-дев'ять років.

Наведені в таблиці 3 дані свідчать, що урожайність основних культур у фермерських господарствах значною мірою залежить від природно – кліматичних умов. Вищі вони у північних та центральних районах області, які найбільш забезпечені опадами. Винятком є овочеві культури, які в південних районах вирощують в більшості при зрошенні.

Таблиця 3

Урожайність сільськогосподарських культур у фермерських господарствах агрокліматичних районів Миколаївської області за 2003-2006 рр., ц/га

Агрокліматичний район	Зернові та зернобобові	Соняшник	Овочі
Північний	20,0	9,6	131
Центральний	18,2	9,4	46
Південний	14,8	7,8	142
НІР ₀₅	1,1	1,7	34

Ефективність використання земель фермерськими господарствами можна відобразити результатами їх виробничої діяльності (табл. 4). Так, показники виручки від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва (у т.ч. по окремим групам сільськогосподарських культур), чистого прибутку та рівня рентабельності фермерських господарств північного агрокліматичного району є найвищими, як в розрахунку на 100 гектарів ріллі, так і на одного працівника. Достовірно вищими є показники виручки від реалізації зернових

культур і соняшнику (на 100 гектарів ріллі і одного працівника), а також чистого прибутку (на одного працівника) господарств центрального агрокліматичного району, порівняно з південним.

Таблиця 4

Економічні показники використання земель фермерськими господарствами агрокліматичних районів Миколаївської області за 2003-2006 рр.

Показники	Агрокліматичний район			НІР ₀₅
	пів-нічний	цен-тральний	півден-ний	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:				
- на одного працівника	16,6	16,3	11,0	3,4
- на 100 га ріллі	48,6	40,9	44,3	7,4
Виручка від продажу сільгосппродукції власного виробництва, тис. грн:				
- на одного працівника	20,1	18,4	12,9	4,3
- на 100 га ріллі	58,7	45,5	51,8	5,4
Виручка від реалізації зернових культур, тис. грн:				
- на одного працівника	10,1	9,2	5,4	2,7
- на 100 га ріллі	18,7	19,3	16,8	3,2
Виручка від реалізації соняшника, тис. грн:				
- на одного працівника	6,3	8,0	3,0	2,1
- на 100 га ріллі	18,7	19,3	16,8	5,6
Чистий прибуток від с/г виробництва, тис. грн:				
- на одного працівника	5,0	3,3	2,7	1,2
- на 100 га ріллі	14,6	8,2	10,8	1,8
Рівень рентабельності всього виробництва,%	29,7	21,8	26,2	6,3

Отже для фермерських господарств південного агрокліматичного регіону в цілому характерним є менш ефективне використання земельних ресурсів. Негативну роль агрокліматичних факторів в цьому районі можна послабити за рахунок відновлення зрошеного потенціалу, впровадження науково обґрунтованої системи землеробства, раціональної структури посівів.

Позитивним прикладом є досвід фермерського господарства «Владам» Жовтневого району. Воно має у своєму розпорядженні **546** га земель, на яких вирощує овочеві, декоративні садові, зернові та технічних культури. Розвиваються інші види діяльності, зокрема роздрібна та оптова торгівля фруктами та овочами, виробництво фруктових та овочевих соків.

У **2006** р. під овочевими культурами було зайнято **63%** ріллі. Одержана урожайність: картоплі – **243** ц/га, огірка – **380** ц/га, томатів – **376** ц/га. В розрахунку на **100** га сільськогосподарських угідь господарство реалізувало продукції на суму **2081** тис. грн і отримало чистого прибутку на **498** тис. грн. Рівень рентабельності виробництва становив **39,3%**. Рівень грошових надходжень від овочівництва становив **63%**.

Господарство є інвестиційно привабливим, за рахунок чого впроваджуються нова техніка, сорти, прогресивні технології поливу та вирощування овочевих культур.

Висновки. В умовах Миколаївської області спостерігається диференціація фермерських господарств по ефективності використання землі на користь північного агрокліматичного району. Але господарства всіх районів мають невикористані агрокліматичні резерви, що визначають доцільне поєднання галузей, систему ведення землеробства, структуру посівних площ для отримання максимального прибутку при реалізації продукції власного виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про діяльність української академії аграрних наук за 2001-2005 роки та 2005 рік/ За ред. А.Г. Веретьохіна С.Д. Шевченка, Т.В. Пономарьової.– К.: Аграрна наука, 2006.–210 с.
2. Научно обоснованная система земледелия Николаевской области / Н.С. Долинский, Н.И. Алексеенко, В.Т. Ковельский и др. – Николаев: Облплогиздат, 1987.–169 с.
3. Фермерське землеробство (в таблицях) / І.Д. Примака, В.М. Ткачук, С.П. Васильківський та ін.; За ред. І.Д. Примака. – Біла Церква, 2006.–360с.
4. Фермерські господарства Миколаївщини у 2003-2006 роках/ За ред. О.Г. Ковалюк.– Миколаїв: Головне управління статистики, 2006.- 76 с.